

לעילוי נשמת

מרת אלישבע ע"ה בת יבלחט"א יעקב אליהו ושרה הורביץ

הבחור שמואל אלעזר ז"ל בן יבלחט"א נתן ואביבה הורביץ

בעלי חיים שנושאים תבואה על גביהם, [אף על פי שאינם רואים אותה], **אוכלים ממנה** כל מה שיכולים לאכול בלא סיוע אדם, **עד שיפרקו אותה מהם**, [ומסתבר שהכוונה לתבואה שלא נגמרה למעשר וחלה] אבל אסור לבעליהם לתת להם בידו מהתבואה שעל גביהם.

כמה מותר לפועל לאכול ממלאכתו

לדעת רבי אלעזר חיסמא, מותר לפועל לאכול **עד שווי שכרו**, אבל יותר משווי שכרו אסור לו לאכול.

ולדעת תנא קמא וחכמים, מותר לפועל לאכול **גם יותר משווי שכרו**, [בסמוך יתבאר בעזה"י מה החילוק בין תנא קמא וחכמים].

ושני ביאורים נאמרו בגמרא במחלוקת הזו.

א. לדברי רבי אלעזר חיסמא, [פועל משלו הוא אוכל, כלומר] כשהתירה תורה אכילת הפועל, הכוונה בכך שהאכילה תחשב כתוספת לשכרו, [כלומר חיוב ממוני של הבעלים לפועל], ואין סברא שתהא התוספת מרובה על העיקר. **ולדברי חכמים**, [פועל משל שמים הוא אוכל, כלומר] כשהתירה התורה אכילת הפועל, הכוונה בכך שיש לו זכות ליטול ולאכול, כשאר מתנות עניים שהתורה התירה להם ליטול מהשדות, [כלומר מתנת שמים ולא חיוב הבעלים לפועל], וכל שיאכל הפועל הוא בכלל זה, אף אם יאכל הרבה יותר משכרו.

ב. לדעת רבי אלעזר חיסמא, **הכתוב "ואכלת ענבים כנפשך"**, **מלמד שאין לפועל לאכול אלא עד שיעור נפשו**, כלומר עד שיעור שכרו, [שהשכר נקרא בפסוק הזה נפש, משום שפעמים האדם מוסר נפשו על שכרו, כשעולה בכבש ובסולם]. **ולדעת חכמים**, **לא בא הכתוב "כנפשך" ללמד עניין זה**, אלא שהחוסם את הפועל פטור [כמבואר בדף פ"ז], ואם כן לא אסרה תורה לפועל לאכול יותר משכרו.

ושלושה ביאורים נאמרו בגמרא במה נחלקו תנא קמא וחכמים:

א. אף ששניהם מודים, שמעיקר הדין הפועל מותר לאכול יותר משכרו, מכל מקום, **לדעת חכמים מלמדים את הפועלים, שלא יהיו רעבתנים לאכול הרבה**, כי אם יעשו כן ימנעו בני האדם מלשוכרם.

ב. אם הפועל מותר לאכול כל מלאכתו – לדעת תנא קמא, הפועל מותר לאכול את כל מה שנשכר לעשות, ואם נשכר לבצור אשכול אחד, מותר לו לאוכלו. **ולדעת חכמים**, אם לא נשכר אלא לאשכול אחד, **אסור לו לאוכלו**.

ג. אם אדם שלא נשכר למלאכה מותר לעשות ולאכול – לדעת תנא קמא, לא התירה תורה אכילה, אלא לפועל, ששכרו בעל הבית לעשות את המלאכה. **ולדעת חכמים**, כל אדם שיבוא מעצמו, ויעשה את מלאכת בעל הבית, **רשאי לאכול ממנה בשכרו**, [וכן דרש איסי בן יהודה מהכתוב "כי תבא בכרם רעך", שהוא מלמד שכל אדם הבא בכרם רעהו בכלל דין אכילה, אם עושה את מלאכת הכרם, ואמר על זה רב, שבכך מקפח איסי חיי האנשים, כי מעדיפים לשכור פועלים שירצו, ולא שיבוא כל אדם ויעשה את מלאכתם].

פועל נזיר בכרם

נזיר שעושה בכרם, אין נותנים את אכילתו מהמלאכה לאשתו ובניו, אף על פי שלו עצמו אסור לאכול ענבים:

אפשר שהטעם שאין נותנים לאשתו ובניו, **כי אכילת הפועל משל שמים היא**, ואינו זוכה אלא במה שאוכל, ואינו יכול לתת לאחרים, [ולפי זה, גם שאר פועלים שאינם נזירים, אינם יכולים לתת את הראוי להם לאכילה לאחרים. ויתכן שמה שאמרו את הדין הזה בנזיר, כי סלקא דעתך, שכשהפועל נזיר ואינו יכול לאכול בעצמו, הרי זה כאילו התנה שיאכלו אשתו ובניו תחתיו, כי אינו רוצה לקבל פחות משאר פועלים, קמ"ל שאינם אוכלים תחתיו].

ואפשר שמעיקר הדין אם ירצה לתת את אכילתו לאשתו ובניו, נותן, **כי אכילת הפועל משלו היא**, וזוכה בה כשאר שכרו, שבידו לתת למי שירצה, אלא מאחר שאסור לנזיר לאכול

ענבים, ראוי לו להתרחק מהכרם, כדי שלא יכשל באכילת ענבים, ומאחר שמכניס עצמו לעבודת הכרם, **קנסו אותו** שלא יזכה באכילה כלל, [ולפי זה, לא נאמר הדין הזה אלא בנוזיר בכרם, אבל שאר פועלים יכולים לתת את הראוי להם לאכילה לאחרים].

פועל שהתנה שיאכל גם בנו

פועל שהתנה עם בעל הבית, שיאכל גם בנו בשכרו. [רש"י מפרש, שיאכל כנגד שכר מלאכת האב, ותוסי' מפרשים שיאכל תחת מה שהאב היה אוכל]. הפועל אוכל מהמלאכה ופטור מלעשר, כדין אכילת פועל, שנתנה לו התורה לאכול בלא שיעשר, אבל **הבן חייב לעשר את מה שאוכל**, ואינו כפועל האוכל ממה שעושה בלא לעשר:

אפשר שהטעם שהבן חייב לעשר, **כי אכילת הפועל משל שמים היא**, ואינו זוכה אלא במה שאוכל, **ואם כן** כשמתנה שיאכל בנו אין **אכילת הבן** מכח דין אכילת פועל, אלא **כשאר פירות שבעל הבית מוכר לאחרים**, ומאחר שהמקח נחשב כגמר מלאכה למעשר, הבן חייב לעשר מה שאוכל. **ואפשר** שבאמת מעיקר הדין הבן פטור מלעשר, **כי אכילת הפועל משלו היא**, וזוכה בה כשאר שכרו, שבידו לתת למי שירצה, ואם לא היה מתנה עם בעל הבית כלום, היה בנו אוכל תחתיו בלא לעשר, אבל עתה כשהתנה, **נראה הדבר כאילו הבן אוכל מכח התנאי, ולא מכח אכילת אביו הפועל**, ומאחר שנראה שאוכל מכח התנאי, הרי זה נראה כאוכל פירות שבעל הבית מוכר לאחרים, ומשום כך תקנו חכמים שלא יאכל בלא לעשר.

השוכר פועלים לעשות בנטע רבעי

מעיקר הדין, אין לפועלים לאכול מנטע רבעי שעושים בו, [אפילו אם אכילת פועל משל שמים היא כמתנות עניים], משום שלא זיכתה תורה לפועל לאכול במה שעושה, אלא בדבר שמותר לאכול ממנו. ולכן **אם שוכר פועלים לעשות בנטע רבעי, ומודיע להם ששוכר אותם לעשות בנטע רבעי, אינם אוכלים.**

אולם אם כששכרם לא הודיע להם שהנטע הוא נטע רבעי, מאחר שסבורים שיאכלו ממה שיעשו, אם לא יאכלו, הרי הדבר נראה כמקח טעות, ולכן **פודה את הרבעי, ומאכיל את הפועלים ממנו.**

השוכר פועלים לדבר שנגמרה מלאכתו למעשר

מעיקר הדין, אם הפועלים עושים בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר, אין להם לאכול ממנו, שהרי לא זיכתה תורה לפועל לאכול אלא בדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר, ולכן אם שכר פועלים, **והודיע להם**, ששוכר אותם לדבר שנגמרה מלאכתו למעשר, או ששכר אותם לדבר **שניכר שנגמרה מלאכתו למעשר**, אינם אוכלים ממנו.

אולם אם שכרם לדבר שלא ניכר שנגמרה מלאכתו למעשר, ולא הודיע להם שנגמרה מלאכתו למעשר, מאחר שסבורים שיאכלו ממה שיעשו, אם לא יאכלו, הרי הדבר נראה כמקח טעות, ולכן **מעשר, ומאכיל את הפועלים ממנו.**

קציצת מעות על מנת שלא

יאכל הפועל ממה שעושה

על עצמו [אם הוא גדול] – אדם **קוצץ** שלא יאכל מהמלאכה שעושה, כי מי שהוא בן דעת, מחילתו מחילה, ורשאי למחול על זכותו לאכול.

על אשתו בניו ובנותיו הגדולים – אדם **קוצץ** עליהם, שלא יאכלו מהמלאכה שעושים, כי בני דעת הם, ומחילתם מחילה, ורשאים למחול על זכותם לאכול.

על בניו ובנותיו הקטנים – אדם אינו **קוצץ** עליהם, שלא יאכלו מהמלאכה שעושים, כי אינם בני דעת, ומחילתם אינה כלום, ואין לאדם רשות למנוע מהם את המאכל הראוי להם.

על בהמתו – אדם אינו **קוצץ** עליה, שלא תאכל מהמלאכה שתעשה לחבירו, שהרי אף כשעושה מלאכה בשביל בעליה, אסור לחסום אותה.

קציצת מעות על מלאכת העבדים

על מנת שלא יאכלו ממה שעושים

אם אכילת פועל משלו היא, וזוכה בה כשאר

שכרו, אם כן אכילת העבד שייכת למי ששייך שכר העבד, והוא יכול לקצוץ על כך, שלא יאכל העבד ממה שאוכל. ולפיכך:

- לדעת האומרים ששכרו של העבד שייך לאדון, גם כשאין האדון זן את העבד, אם כן בכל אופן האדון קוצץ על עבדיו, שלא יאכלו ממה שעושים לאחרים, אפילו אינו זן אותם, ואפילו הם עבדים קטנים.

- ולדעת האומרים ששכרו של העבד שייך לאדון, רק כשהאדון זן את העבד, אם האדון זן את העבד, יכול לקצוץ עליו שלא יאכל ממה שעושה, אפילו הוא קטן. אבל אם האדון אינו זן את העבד, ושכר העבד שייך לעבד, יש חילוק בין עבדים גדולים, שאם יתרצו למחול על אכילתם, אפשר לקצוץ עליהם, שלא יאכלו את הראוי להם ממלאכתם, לבין עבדים קטנים, שאינם בני מחילה, ואי אפשר לקצוץ עליהם, שלא יאכלו את הראוי להם ממלאכתם.

ואם אכילת הפועל משל שמים היא, ואינה כשאר שכרו, לעולם אכילת העבד אינה שייכת לרבו, אפילו אם שכרו שייך לרבו. ולפיכך:

- עבדים גדולים בני דעת הם, ומחילתם מחילה, ואם יתרצו למחול על אכילתם, אפשר לקצוץ עליהם, שלא יאכלו ממה שעושים.

- ועבדים קטנים שאינם בני דעת, אין מחילתם כלום, ואין לאדון רשות למנוע מהם, את מה שיכולים לאכול ממה שעושים, ולכן אינו יכול לקצוץ עליהם שלא יאכלו.

ובמשנה מבואר, שאדם אינו קוצץ על עבדיו הקטנים, שלא יאכלו ממה שעושים, ובברייתא מבואר, שאדם קוצץ על עבדיו הקטנים, שלא יאכלו ממה שעושים, ונאמרו חמישה ביאורים במה נחלקו:

א. לדברי הכל שכר העבד שייך לרבו, רק כשרבו זן אותו, והמשנה והברייתא מדברות באופן שהאדון זן את העבד, ושכרו שייך לאדון, אלא שלדעת המשנה, פועל אוכל משל שמים, [ולכן אף על פי ששכרו שייך לאדון, אכילתו אינה שייכת לאדון, ואינו יכול לקצוץ עליה]. ולדעת הברייתא, פועל אוכל משלו, [ומאחר ששכרו שייך לאדון, אכילתו בכלל זה, והאדון קוצץ עליה]. ולפי הביאור הזה, אם האדון אינו זן את העבד, הכל מודים שאינו יכול לקצוץ עליו, שלא יאכל ממה שעושה.

ה. רבי יוחנן מבאר מחלוקת המשנה והברייתא כמו הביאור הראשון, [שלדעת המשנה פועל אוכל משל שמים, ולכן אי אפשר לקצוץ עליו, שלא יאכל ממה שעושה, ולדעת הברייתא פועל אוכל משלו, ואפשר לקצוץ עליו, שלא יאכל ממה שעושה], אלא שלדעתו, שכר העבד שייך לאדון, גם כשהאדון אינו זן את העבד, ולכן לדעת הברייתא, האדון יכול לקצוץ על העבד, שלא יאכל ממה שעושה, גם כשאין האדון זן אותו.

ב-ג. לדברי הכל אכילת פועל משלו היא כשאר שכרו, ולכן אם שכר העבד שייך לאדון, אכילתו בכלל זה, ויכול לקצוץ עליה, אלא שהמשנה מדברת באופן ששכר העבד אינו שייך לאדון, כלומר כשהאדון אינו זן את העבד, ולכן אינו יכול לקצוץ עליו, שלא יאכל ממה שעושה. לביאור השני, הברייתא אינה חולקת על המשנה, אלא מדברת באופן שהאדון זן את העבד, שגם לדעת המשנה שכר העבד לאדון, ויכול לקצוץ עליו, שלא יאכל ממה שעושה. ולביאור השלישי, הברייתא חולקת על המשנה, וסוברת שבכל אופן שכר העבד לאדון, אפילו אינו זן את העבד, ולכן בכל אופן יכול לקצוץ עליו, שלא יאכל ממה שעושה.

ד. לדברי הכל אכילת פועל משל שמים היא, ואין האדון יכול למנוע מהעבד את הראוי לו לאכול, ולא אמרה הברייתא שיכולים למנוע ממנו לאכול, אלא שיכולים לקצוץ, שיאכילו אותו הרבה קודם שיעשה את מלאכתו, כדי שלא יאכל הרבה ממלאכתו.

ניתן לקרוא את האותיות המודגשות בלבד כסיכום קצר של הדף
[לרכישת ספרי בקיצור באתר אמזון](#)
להצטרף לקבוצת וואצאפ לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)
להצטרף לקבוצת טלגרם לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)